Vlaamse Regering

DE VLAAMSE MINISTER VAN BINNENLANDS BESTUUR, BESTUURSZAKEN, INBURGERING EN GELIJKE KANSEN

NOTA AAN DE VLAAMSE REGERING

Betreft: Visienota: voorbereiding van de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 2024

Samenvatting
Voorliggende nota bevat voorstellen voor het verbeteren, vereenvoudigen en vernieuwen van de kiesregelgeving en het verder digitaliseren van het verkiezingsproces met het oog op de organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen op 13 oktober 2024

1. SITUERING

A. DOELSTELLING VAN DE VISIENOTA

Deze nota omvat verbeter- en vernieuwingsvoorstellen inzake de regelgeving en de organisatie van de lokale verkiezingen van 13 oktober 2024. Het gaat om voorstellen die hetzij in het "evaluatierapport van de gemeente- en provincieraadsverkiezingen 14 oktober 2018" gesuggereerd worden, hetzij een verdere digitalisering van het verkiezingsproces mogelijk moeten maken, hetzij beantwoorden aan nieuwe maatschappelijke inzichten. Er wordt ook een proefproject aangekondigd voor een nieuwe stemprocedure die mogelijk wordt door de afschaffing van de stemplicht. De visienota vormt de opstap naar een voorontwerp van decreet waarover ook vooraf het Vlaams Parlement zal worden geconsulteerd. Het streefdoel is een volledig gewijzigd en operationeel reglementair kader één jaar voor de verkiezingen.

Na de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 14 oktober 2018 heeft het Agentschap Binnenlands Bestuur het juridische kader voor deze verkiezingen en de praktische organisatie ervan door de Vlaamse overheid grondig geëvalueerd. Deze evaluatie leidde tot het "evaluatierapport gemeente- en provincieraadsverkiezingen 14 oktober 2018" waarin een aantal verbetersuggesties werd geformuleerd. De administrateur-generaal van het Agentschap Binnenlands Bestuur heeft dat rapport op 12 mei 2020 voorgesteld aan de Commissie Bestuurszaken van het Vlaams Parlement.

Zoals vermeld in de beleidsnota 2019-2024 Binnenlands Bestuur en Stedenbeleid (rubriek IV.3.1), zullen de verbetersuggesties die in het rapport werden geformuleerd, omgezet worden in een decreet dat het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011 (hierna: het Kiesdecreet) en het Digitaal Kiesdecreet van 25 mei 2012 (hierna: het Digitaal Kiesdecreet) wijzigt, en waarmee de juridische basis zal worden gelegd om de lokale en provinciale verkiezingen op 13 oktober 2024 zo vlot mogelijk te laten verlopen.

Met het decreet van 16 juli 2021 tot wijziging van diverse decreten, wat betreft versterking van de lokale democratie werd al een aantal aanpassingen aan de beide decreten doorgevoerd ingevolge de uitvoering van het regeerakkoord, in het bijzonder met betrekking tot de afschaffing van de stemplicht, de afschaffing van de lijststem en de vervroeging van de installatievergadering van de gemeenteraden naar begin december i.p.v. begin januari. Van de afschaffing van de stemplicht kan gebruik gemaakt worden om een proefproject te organiseren waarbij het verkiezingsproces vereenvoudigd en de organisatie versoepeld wordt.

Vervolgens wordt in de visienota enkele andere stappen in het proces van de lokale en provinciale verkiezingen aangehaald die kunnen vereenvoudigd en gedigitaliseerd worden.

Tenslotte wilt de Vlaamse regering niet alleen de bevoegdheid uitoefenen over de lokale en provinciale verkiezingen, maar is het ook de wil en de ambitie van de Vlaamse regering om na 2024 de bevoegdheid over de organisatie van de verkiezingen van het Vlaams Parlement, te verkrijgen.

B. TOTSTANDKOMING VAN DE VISIENOTA

Vooraf aan voorliggende visienota werden de volgende trajecten afgelegd:

- zoals vermeld is een aantal voorstellen gebaseerd op de verbetersuggesties die het Agentschap Binnenlands Bestuur opgenomen heeft in zijn "evaluatierapport gemeente- en provincieraadsverkiezingen 14 oktober 2018", dat onder andere mede tot stand kwam na een bevraging van of na overleg met voorzitters van hoofdbureaus en gemeentelijke coördinatoren;
- voor de digitalisering van de indiening van de voordrachtsakten werd een juridisch advies ingewonnen;
- de digitalisering van de aangiften van de verkiezingsuitgaven vindt zijn oorsprong in de resolutie nr. 1903 van 24 april 2019 van het Vlaams Parlement; voor dat project heeft de Vlaamse Regering op 30 april 2021 een samenwerkingsovereenkomst met de federale staat en de andere gewesten goedgekeurd; momenteel wordt gewerkt aan het bestek voor een overheidsopdracht. Er werd ook een juridisch advies ingewonnen;
- het proefproject bouwt verder op de recente afschaffing van de stemplicht;
- toelichting van de ingediende conceptnota's vanuit de CD&V-fractie, N-VA-fractie en Open-Vld-fractie ter verbetering van de lokale en provinciale verkiezingen in de commissie voor Binnenlands Bestuur, Gelijke Kansen en Inburgering van 25 januari 2022.

2. INHOUD

1. BEREKENING VAN DE MAXIMUMUITGAVEN VOOR DE VERKIEZINGSCAMPAGNE

Tijdens de sperperiode legt de wetgever beperkingen op aan de wijze waarop de politieke partijen, de lijsten en de kandidaten campagne voeren, en beperkt hij ook de financiële middelen die zij aan verkiezingspropaganda mogen uitgeven, tot bepaalde maxima. De maximumbudgetten die de lijsten en de kandidaten mogen uitgeven, worden berekend op basis van de aantallen kiezers in de betreffende kieskring, maar die aantallen zijn pas bekend in de tweede helft van augustus van het verkiezingsjaar. De maximumbudgetten kunnen nu pas bekendgemaakt worden naar het einde van augustus toe, terwijl de sperperiode al op 1 juli van het verkiezingsjaar begint. Het zou logisch zijn dat men voor het begin van de sperperiode al weet welke de maximumbedragen zijn die men mag uitgeven.

Om de maximumbedragen bekend te maken voor de sperperiode begint, wordt voorgesteld dat de berekening gebeurt op basis van een 'voorlopige kiezerslijst' die de toestand weergeeft op 1 mei van het verkiezingsjaar. Op die manier kunnen de maximumbedragen goed op tijd worden berekend en bekendgemaakt. Die 'voorlopige kiezerslijst' zal slechts in beperkte mate verschillen van de definitieve

kiezerslijst, die de toestand op 1 augustus van het verkiezingsjaar weergeeft, een tijdsverschil van 3 maanden dus. De afwijking van de berekening zoals die volgens de huidige regelgeving gebeurt (op basis van de kiezerslijst op 1 augustus), zal bijgevolg miniem zijn.

Met deze berekeningswijze doen we geen afbreuk aan het gegeven dat deze bedragen niet gekoppeld zijn aan een of andere vorm van indexmechanisme.

2. VERBODEN OF GEREGLEMENTEERDE PROPAGANDAMIDDELEN

De bepalingen die in het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011 beperkingen opleggen aan de wijze waarop de politieke partijen, de lijsten en de kandidaten campagne voeren, zijn aan herziening toe: zij leggen immers vooral beperkingen op aan de traditionele manieren van propagandavoering, terwijl deze voorbijgestreefd zijn door de technologische middelen waarover men vandaag beschikt om campagne te voeren, dikwijls aan een heel lage kostprijs.

De toenmalige Vlaamse Regering had al op 17 juli 2015 een principiële beslissing genomen om de wijze waarop men campagne voert, vrijer te maken.

Deze beslissing kon echter niet verwerkt worden in de regelgeving, omdat, zoals de Raad van State in zijn advies nr. 59.511/AV/3 van 18 juli 2016 opmerkte, de gewesten niet bevoegd waren om de beperking van de verkiezingsuitgaven, met inbegrip van de beperking van de campagnemiddelen, te regelen.

Inmiddels hebben de gewesten met een bijzondere wet van 30 juli 2018 de volle bevoegdheid gekregen over de regelgeving inzake de campagnemiddelen bij lokale en provinciale verkiezingen. Bijgevolg wordt voorgesteld om artikel 194 van het Kiesdecreet te wijzigen en de volgende verboden te schrappen:

- het verbod op het gebruikmaken van commerciële reclameborden of affiches;
- het verbod op het gebruikmaken van niet-commerciële reclameborden of affiches die groter zijn dan $4m^2$;
- het verbod op het gebruikmaken van commerciële reclamespots op radio, televisie en in bioscopen.

3. HET COLLEGE VAN DESKUNDIGEN

Het college van deskundigen van het Vlaams Parlement heeft op 23 oktober 2018 zijn verslag uitgebracht over de organisatie van de lokale verkiezingen en maakte daarin o.a. de volgende opmerkingen:

- over de aanwijzing van de deskundigen zelf merkt het college op dat die aanwijzing volgens artikel 12, §1, van het Digitaal Kiesdecreet facultatief is. Hierdoor kan bij de burger de indruk ontstaan dat de controle van de elektronische stemsystemen geen verplichting, maar slechts een mogelijkheid is. Het afschaffen van het optionele karakter kan deze indruk wegnemen;
- de rol van de plaatsvervangende deskundigen is niet omschreven. Hoewel de toelichting bij artikel 12 van het ontwerp van het Digitaal Kiesdecreet bepaalt dat de plaatsvervangende deskundigen dienen "om de continuïteit te garanderen", worden zowel de effectieve als plaatsvervangende deskundigen ingeschakeld vóór, tijdens en na de verkiezingen. Gelet op de werklast die de controle van de verkiezingen met zich meebrengt, stelt het college voor om de bepaling hieraan aan te passen zodat het onderscheid wordt weggewerkt;
- het college van deskundigen maakt in zijn verslag niet alleen opmerkingen over de integriteit en de veiligheid van de ICT-toepassingen, maar ook opmerkingen van juridische aard. Met het oog op de aanwijzing van de deskundigen, kan dat onderscheid best ook zo worden verduidelijkt in het decreet.

Paragraaf 1 van artikel 12 van het Digitaal Kiesdecreet is destijds geschreven naar analogie met de bepaling in artikel 5bis van de wet van 11 april 1994 tot organisatie van de geautomatiseerde stemming. Inmiddels is de tekst in de federale wetgeving aangepast en is die terug te vinden in artikel 24 en volgende van de wet van 7 februari 2014 tot organisatie van de elektronische stemming met papieren bewijsstuk. In de wet van 7 februari 2014 is de oprichting van het college van deskundigen niet meer facultatief, terwijl dat in de wet van 11 april 1994 nog wel het geval was. Naar analogie hiermee wordt voorgesteld om de aanwijzing van het college van deskundigen niet meer facultatief te maken.

Aangezien nu reeds zowel de twee effectieve leden als de twee plaatsvervangende leden van het college actief ingeschakeld worden bij de controlewerkzaamheden, wordt voorgesteld geen onderscheid meer te maken tussen effectieve en plaatsvervangende leden, en het college samen te stellen uit minstens vier leden.

Om tegemoet te komen aan de vraag om in het verslag ook opmerkingen van juridische aard te kunnen opnemen, zal in het Digitaal Kiesdecreet worden bepaald dat het college, naast opmerkingen over de integriteit en de veiligheid van de ICT-toepassingen, ook opmerkingen over andere aspecten van de verkiezingsorganisatie kan maken.

4. VERPLICHTE DIGITALE INDIENING VAN DE VOORDRACHTSAKTEN

Dit voorstel houdt in dat de voordrachtsakten van kandidaten verplicht digitaal zouden worden ingediend, en niet meer op papier, zoals tot nu het geval was.

Daarmee wordt beoogd een aantal nadelen weg te werken die verbonden zijn aan de wijze waarop de voordrachtsakten in 2018 werden ingediend. Om de controlewerkzaamheden van het hoofdbureau te vergemakkelijken, en om het risico op fouten te minimaliseren, heeft het Agentschap Binnenlands Bestuur een digitale toepassing ter beschikking gesteld, waarmee een kandidatenlijst volledig digitaal kon worden opgesteld, inclusief digitale handtekeningen van alle kandidaten. De kandidatenlijst die met die toepassing werd opgesteld, moest wel nog afgedrukt worden en op papier afgegeven worden aan de voorzitter van het hoofdbureau. De digitale handtekeningen werden op papier 'gematerialiseerd' en kandidaten die hun kandidatuur niet digitaal ondertekend hadden, konden hun handtekening alsnog op de afgedrukte lijst plaatsen. De voorzitter van het hoofdbureau kon de digitale handtekening controleren op echtheid. Het gebruik van de digitale toepassing was niet verplicht, maar werd door het agentschap wel sterk aangemoedigd. Men kon in 2018 dus bij de voorzitter van het hoofdbureau ofwel een op papier ingevulde voordrachtsakte indienen, ofwel de afdruk van de voordrachtsakte zoals die met de webtoepassing kon worden aangemaakt.

De combinatie van het aanmaken van digitale voordrachtsakten en de mogelijkheid van indiening van een ingevuld formulier is echter niet ideaal. Hoewel een lijsttrekker moest kiezen tussen een van beide systemen, werd in de praktijk vaak met beide systemen tegelijk gewerkt. In dat geval konden allerlei verschillen opduiken tussen de digitale voordrachtsakte en de op papier (formulier) ingediende akte. Tenslotte moesten ook alle kandidatenlijsten die alleen op papier werden opgesteld, alsnog in de digitale toepassing ingevoerd worden, met het oog op de controle van de voordrachtsakten en de verdere verwerking tijdens het verkiezingsproces.

Met een verplichte digitale indiening verdwijnt de hybride situatie en worden alle problemen die voortkomen uit verschillen tussen digitale gegevens en gegevens op papier, vermeden.

De verplichte digitale indiening vormt mogelijks een drempel om zich kandidaat te stellen, in het bijzonder voor het deel van de bevolking dat minder of geen digitale vaardigheden bezit of geen computer of netwerkverbinding heeft. Over dit aspect heeft het Agentschap Binnenlands Bestuur een juridisch advies gevraagd, dat als volgt kan worden samengevat.

Hoewel een groot deel van de bevolking in de huidige tijd wel vertrouwd is met de digitale wereld, is een deel van de bevolking daar nog steeds niet mee vertrouwd, en ook dat deel mag niet verstoken blijven van de mogelijkheid om op eenvoudige, laagdrempelige wijze deel te nemen aan de verkiezingen. Het kiesrecht, zowel actief als passief, is immers een fundamenteel politiek recht in een rechtsstaat, dat krachtens de artikelen 10 en 11 van de Grondwet zonder discriminatie moet worden gewaarborgd. Er moet m.a.w. rekening gehouden worden met de 'digitale kloof' in de maatschappij.
De verplichting om de voordrachtsakten digitaal in te dienen, moet daarom gepaard gaan met voldoende begeleidende maatregelen die als doel hebben de toegang tot het recht om zich kandidaat te stellen voor de verkiezingen, te waarborgen voor burgers die niet of minder digitaal vaardig zijn, of die niet in het bezit zijn van een computer of internetverbinding.

Het voorstel is om een aantal hulplijnen aan te bieden voor burgers die zich willen kandidaat stellen voor de verkiezingen, maar die niet over de benodigde skills of toegang beschikken, zoals:

- de lokale besturen ondersteuning en begeleiding laten bieden aan inwoners die hulp nodig hebben voor de digitale aanmaak van hun voordrachtsakte, eventueel gecombineerd met het ter beschikking stellen van een computer met internetverbinding;
- het Agentschap Binnenlands Bestuur, als organiserende entiteit, contactmomenten laten organiseren voor hulp bij het aanmaken van een digitale voordrachtsakte, naar analogie met de hulp die de federale overheid biedt voor het invullen van de belastingaangifte (dat zou kunnen in elke provinciehoofdplaats).

Een lijsttrekker kan met de kandidaten die op zijn lijst willen staan, ook een moment afspreken om samen te komen om de voordrachtsakte digitaal te ondertekenen.

Voor de invoering van een verplichte digitale indiening van de voordrachtsakten is ook een decreetswijziging nodig. De bewoordingen van artikel 68, §1, 1° van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet veronderstellen immers dat er sprake is van een fysieke overhandiging van de voordrachtsakte aan de voorzitter van het hoofdbureau.

Ook de begeleidende maatregelen moeten verankerd worden in een decretale of reglementaire tekst. Alleen zo kan immers worden gegarandeerd dat de waarborgen waarin deze maatregelen voorzien, effectief ter beschikking staan van de personen die daar nood aan hebben. Die maatregelen zullen ook gepaard gaan met een informatiecampagne van de Vlaamse overheid.

5. CENTRALE KIEZERSLIJSTEN

Om de kiezerslijsten vast te stellen, doet de FOD Binnenlandse Zaken een extractie uit het Rijksregister en stelt hij die ter beschikking van de gemeenten, want volgens alle kieswetgevingen in België is het opmaken van de kiezerslijst de bevoegdheid van het college van burgemeester en schepenen. De extractie uit het Rijksregister geeft de status weer op 1 augustus van het verkiezingsjaar, maar omdat meestal nog overlijdens en aangiften van adreswijzigingen van kort voor 1 augustus moeten verwerkt worden, gebeurt de feitelijke extractie een paar weken later.

Voorliggend voorstel bestaat er in dat het Rijksregister voor elke verkiezing op vraag van de Vlaamse overheid één extractie maakt voor alle Vlaamse gemeenten samen. De decretale bepaling waarmee het college van burgemeester en schepenen de bevoegdheid krijgt om de kiezerslijst op te maken, dateert immers van vóór de totstandkoming van het Rijksregister, toen de gemeenten hun plaatselijke bevolkingsregisters moesten consulteren voor het samenstellen van de kiezerslijst. Thans zijn alle bevolkingsregisters echter digitaal en vormen zij het Rijksregister.

Na de extractie krijgt elke gemeente een rechtstreekse en beveiligde toegang tot het extractiebestand. Vanaf dat moment blijft het college van burgemeester en schepenen volledig bevoegd. Het college

kan dan autonoom beslissen of het de verdere bewerking (zoals de indeling in stemafdelingen) zelf doet of uitbesteedt aan zijn informaticaleverancier.

Dat voorstel is een logische stap die volgt uit de digitalisering van de gegevensbestanden van het Rijksregister. Hiervoor is ook een wijziging van het Kiesdecreet nodig.

6. DIGITALE INDIENING VAN DE AANGIFTEN VAN DE VERKIEZINGSUITGAVEN

Het Vlaams Parlement stemde op 24 april 2019 de resolutie 1903 waarin het de Vlaamse Regering verzoekt een onderzoek te voeren naar:

- de ontwikkeling van een softwaretoepassing voor een volledige digitale aangifte van de verkiezingsuitgaven en de herkomst van de geldmiddelen;
- het wegnemen van wettelijke of decretale obstakels (Vlaams en federaal) voor de digitale aangifte;
- de vereenvoudiging van deze aangiften.

Tijdens de gedachtewisseling in de Commissie Binnenlands Bestuur over het evaluatierapport van de lokale en provinciale verkiezingen van 2018 wordt eveneens verwezen naar de resolutie 1903 en opnieuw gevraagd naar een gebruiksvriendelijk digitaal alternatief voor de papieren aangifte van de verkiezingsuitgaven.

Inmiddels heeft het Agentschap Binnenlands Bestuur een project opgestart om de digitale indiening van de aangiften van de verkiezingsuitgaven mogelijk te maken. Voor dat project heeft de Vlaamse Regering op 30 april 2021 een samenwerkingsovereenkomst met de federale staat en de andere gewesten goedgekeurd en momenteel wordt gewerkt aan het bestek voor een overheidsopdracht. Er werd ook nagegaan hoe de regelgeving kan aangepast en vereenvoudigd worden als de aangiften van de verkiezingsuitgaven digitaal zullen gebeuren. Daarvoor werd ook een juridisch advies ingewonnen.

Concreet wordt voorgesteld om de digitale aangiften niet meer bij de voorzitters van de rechtbanken van eerste aanleg te laten indienen, maar bij de Raad voor Verkiezingsbetwistingen (wat de aangiften van de lijsten en kandidaten betreft) en bij de Vlaamse Controlecommissie (wat de aangiften van de politieke partijen betreft).

Tot nu moeten de papieren aangiften bij de voorzitters van de rechtbanken van eerste aanleg worden ingediend, omdat de instanties die de aangiften in ontvangst nemen en bewaren, over voldoende waarborgen van onafhankelijkheid en betrouwbaarheid moeten beschikken. Aangezien de Vlaamse Controlecommissie en de Raad voor Verkiezingsbetwistingen nu reeds instaan voor de controle op de aangiften van de verkiezingsuitgaven en over voldoende waarborgen beschikken inzake onafhankelijkheid en betrouwbaarheid, kunnen deze instanties evenzeer belast worden met puur "procesmatige" taken die kaderen in het proces van de aangifte van de verkiezingsuitgaven, als die digitaal worden ingediend.

Ik stel tevens voor dat de inzage in de aangiften eveneens digitaal zal gebeuren, waarbij opnieuw voldoende begeleidende maatregelen genomen moeten worden die als doel hebben de inzage eveneens te waarborgen voor burgers die niet of minder digitaal vaardig zijn, of die niet in het bezit zijn van een computer of internetverbinding.

Voor de beoordeling van bezwaren tegen de verkiezingsuitgaven zal de Raad voor Verkiezingsbetwistingen zo de aangiften zelf ter beschikking hebben, en moet hij die niet langer opvragen bij de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg.

7. ACHTERNAAM VAN DE KANDIDATEN OP HET STEMBILJET

Behalve wat betreft de toevoeging van de achternaam van de partner (huwelijkspartner of partner waarmee men wettelijk samenwoont) laat artikel 70 van het Kiesdecreet geen afwijking toe op de vermelding van de achternaam op het stembiljet. Verschillende kandidaten stelden echter de vraag of zij een deel van hun achternaam mochten weglaten.

De problematiek stelt zich voor kandidaten wiens volledige officiële achternaam samengesteld is uit twee of meer namen, waarvan zij er in de praktijk slechts één als achternaam gebruiken. Bij het brede publiek zijn zij dus bekend met die ene achternaam, waardoor de kiezer in verwarring kan worden gebracht als de kandidaat op het stembiljet vermeld wordt met zijn volledige officiële achternaam en waardoor de kandidaat dus minder herkenbaar wordt voor de kiezer. Daarom is het wenselijk dat een kandidaat de mogelijkheid krijgt om op het stembiljet vermeld te worden met slechts een deel van zijn achternaam, als dat deel ook doorgaans als enige gebruikt wordt. Dat mag er echter niet toe leiden dat kandidaten allerlei andere wijzigingen aanbrengen aan hun achternaam, of om hem zelfs volledig te vervangen, omdat men nu eenmaal met een bepaalde naam of bijnaam of artiestennaam in de gemeente of bij het brede publiek bekend staat. Het voorstel is daarom om een strikt afgebakende afwijking toe te laten, namelijk alleen voor kandidaten wiens achternaam samengesteld is uit afzonderlijke namen, en alleen door een of meer van die namen weg te laten.

8. KLEINERE WIJZIGINGEN EN JURIDISCH-TECHNISCHE AANPASSINGEN

Tot slot wordt een aantal kleinere wijzigingen aan de kiesregelgeving aangekondigd. Een aantal ervan werd al opgesomd in het "evaluatierapport gemeente- en provincieraadsverkiezingen 14 oktober 2018", andere zijn nieuw en vinden hun oorsprong in het conformeren met andere wetgeving, zoals de Algemene Verordening Gegevensbescherming, of in nieuwe elementen waarmee moet worden rekening gehouden, zoals de aangekondigde samenvoegingen van gemeenten die op verschillende wijze stemmen (digitaal/op papier), en de wijzigingen aan de kiesregelgeving in het decreet van 16 juli 2021 tot wijziging van diverse decreten, wat betreft versterking van de lokale democratie, meer bepaald over de kartellijsten.

8.1. WIJZIGINGEN UIT HET EVALUATIERAPPORT 2018

- Aanpassing van de bepalingen inzake schorsing van het kiesrecht aan de nieuwe wetgeving in het Algemeen Kieswetboek;
- de bekendmaking van de mogelijkheid tot inzage in de kiezerslijst wordt ook mogelijk via de website of het gemeentelijk infoblad, en niet alleen meer met een aanplakbrief (dat is momenteel de enige gemeentelijke communicatie die nog verplicht met een aanplakbrief moet gebeuren);
- de leden van de provinciedistrictshoofdbureaus moeten de Belgische nationaliteit bezitten (niet-Belgische burgers hebben immers geen stemrecht voor de provincieraadsverkiezing);
- de loting waarmee de stembureaus worden toegewezen aan een telbureau, kan vroeger plaatsvinden dan de vijfde dag voor de stemming, en het gebruik van aangetekende brieven wordt vervangen door de snelst mogelijke schriftelijke wijze;
- voor lijsten die deelnemen aan de provincieraadsverkiezingen, kunnen namen van de getuigen in de stembureaus en in de telbureaus die de stemmen voor de provincieraadsverkiezing tellen, ingediend worden bij de voorzitter van het provinciedistrictshoofdbureau (nu kan dat alleen bij de voorzitter van het gemeentelijk hoofdbureau, wat betekent dat de indiener van een dergelijke lijst zich tot de voorzitters van alle gemeentelijke hoofdbureaus van zijn provinciedistrict zou moeten wenden);
- namen van de getuigen voor stembureaus en telbureaus kunnen ingediend worden door de lijsttrekker of door zijn gemandateerde (dat moet dus niet noodzakelijk de persoon zijn die de voordrachtsakte heeft ingediend);
- het gebruik van harmonica-enveloppen wordt vervangen door milieuvriendelijke, verzegelbare verpakkingen (harmonica-enveloppen zijn voorbijgestreefd en moeilijk te hanteren, en er bestaan

nu andere verpakkingen die eveneens verzegelbaar zijn en bovendien gemakkelijk te gebruiken en milieuvriendelijk);
- een afwezige voorzitter van een telbureau wordt vervangen door een voorzitter die als plaatsvervanger door de vrederechter is aangewezen (dit betreft een vergetelheid bij de decreetwijziging van 30 juni 2017, waarin bepaald werd dat de vrederechter voor de telbureaus een aantal plaatsvervangende voorzitters kan aanwijzen die als reserve dienen);
- correctie van de stukken die aan de provinciegouverneur moeten bezorgd worden (de kiesregelgeving somt een aantal stukken op die de voorzitter van het gemeentelijk hoofdbureau na de verkiezing aan de provinciegouverneur moet bezorgen, maar sommige daarvan zijn overbodig geworden);
- correcties van eventuele foute verwijzingen naar andere artikelen.

8.2. EXTRA WIJZIGINGEN

- Wegwerking van enkele juridisch-technische anomalieën (verouderde bepalingen die nog verwijzen naar de vroegere manier van indienen van de voordrachtsakten);
- correcties van foute verwijzingen naar andere artikelen (artikel 100 van het Kiesdecreet bevat voor de provincieraadsverkiezing foute bepalingen bij sommige verwijzingen naar andere artikelen);
- de term 'kiezers met een lichamelijke beperking' in artikel 138, §2, van het Kiesdecreet (om zich bij de stemming te laten bijstaan door iemand naar eigen keuze) uitbreiden naar kiezers met een handicap volgens de definitie in het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap.

8.3. STEMRESULTATEN OP HET NIVEAU VAN DE STEMBUREAUS

Vandaag worden de kiesresultaten niet per stembureau bekendgemaakt. Artikel 22 van het Digitaal Kiesdecreet van 25 mei 2012 bevat zelfs een expliciet verbod om dat te doen. Een bekendmaking van de resultaten per stembureau kan een beleidsmatig voordeel betekenen. Om het geheim van de stemming te waarborgen wordt voorgesteld om de stemresultaten van een stembureau alleen bekend te maken als er een minimum van 500 kiezers in dat stembureau zijn stem heeft uitgebracht. Als minder dan 500 kiezers in een stembureau hun stem hebben uitgebracht, dan worden de stemresultaten daarvan bekendgemaakt samen met die van een of meer andere stembureaus die dat minimum aantal kiezers ook niet gehaald hebben.

8.4. SAMENVOEGINGEN VAN GEMEENTEN

De kiesregelgeving is momenteel zo geconcipieerd dat binnen 1 gemeente ofwel digitaal, ofwel op papier gestemd wordt. Momenteel zijn er echter samenvoegingen gepland van gemeenten waar digitaal gestemd wordt, met gemeenten waarin de verkiezingen met stemming op papier gebeuren. Het is praktisch onhaalbaar om de gemeenten waar tot nu op papier gestemd wordt, nog uit te rusten met stemcomputers. De kiesregelgeving moet bijgevolg op een aantal punten aangepast worden om mogelijk te maken dat bij de verkiezing van de eerste gemeenteraad van een nieuwe gemeente, binnen die kieskring in de ene gemeente op papier gestemd wordt, en in de andere met stemcomputers.

8.5. AANPASSINGEN IN FUNCTIE VAN ANDERE WETGEVING

Er wordt eveneens nagegaan welke wijzigingen nodig zijn om de kiesregelgeving conform te maken aan de Algemene Verordening Gegevensbescherming. Hiermee wordt gevolg gegeven aan de aanbeveling van de Vlaamse Toezichtscommissie voor de verwerking van persoonsgegevens in haar advies nr. 2020/34 van 8 september 2020 betreffende het voorontwerp van decreet tot wijziging van diverse decreten, wat betreft versterking van de lokale democratie.

Aangezien met dit laatste decreet de stemplicht werd afgeschaft, wordt ook voorgesteld om in het Kiesdecreet niet meer te spreken van een oproepingsbrief, maar van een uitnodiging of uitnodigingsbrief. Het woord 'oproeping' suggereert immers nog steeds een zekere verplichting.

8.6. SAMENSTELLING VAN DE STEM- EN TELBUREAUS

Het Agentschap Binnenlands Bestuur heeft in zijn 'Evaluatierapport gemeente- en provincieraadsverkiezingen 14 oktober 2018' gewezen op de vaststelling dat het bij elke verkiezing moeilijker wordt om voldoende bijzitters te vinden. Ook de Vlaamse ombudsman sneed het onderwerp aan in punt 5 van zijn rapport 2018-7 van 25 oktober 2018 met de titel '#VLAANDERENKIEST 2018'. Een veelgemaakte opmerking luidde dat het presentiegeld voor de leden van de stem- en telbureaus laag is in verhouding tot de prestaties die van hen worden verwacht.

De presentiegelden voor de verkiezingen van 2018 werden vastgesteld met het Besluit van de Vlaamse Regering van 29 september 2017 tot regeling van de kosten voor de organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen. Dat besluit wordt bij elke verkiezing hernomen. Het voorstel is om de huidige bedragen van de presentiegelden voor de leden van de stem- en telbureaus te verhogen tot een uniform bedrag van 50 euro.

Daarnaast zullen de gemeenten aangezet worden om meer ambtenaren in te zetten voor de bemanning van de stem- en telbureaus, weliswaar rekening houdend met de gemeentelijke autonomie.

Er wordt ook voorgesteld om decretaal te verankeren dat een kiezer die al twee keer in een stem- of telbureau gezeteld heeft, het recht heeft te weigeren om in te gaan op een eventuele derde oproep om te zetelen.

9. PROEFPROJECT VOOR EEN NIEUWE STEMPROCEDURE

Met het decreet van 16 juli 2021 tot wijziging van diverse decreten, wat betreft versterking van de lokale democratie, werd de stemplicht afgeschaft. Dat biedt een opportuniteit om het proces in het stemlokaal te vereenvoudigen.

Omdat de kiezer niet meer verplicht is om te gaan stemmen, moeten de namen van de kiezers die niet gestemd hebben, niet meer aan de vrederechter bezorgd worden. De aanstiplijst zou dus alleen nog nuttig zijn om te kunnen controleren of een kiezer stemgerechtigd is en of hij zich geen tweede keer komt aanmelden om te stemmen.

Aan de hand van de elektronische identiteitskaart en een digitale kiezerslijst kunnen beide controles gebeuren, en zijn geen papieren aanstiplijsten nodig. De kiezer hoeft dan ook geen ander document bij zich te hebben dan zijn identiteitskaart.

Als de aanstiplijsten worden afgeschaft, kan bovendien toegelaten worden dat kiezers hun stem uitbrengen in het stemlokaal van hun keuze (binnen de gemeente of het stadsdistrict waarin zij wonen). Deze werkwijze leidt er ook toe dat er minder wachtrijen aan de stembureaus zullen zijn, omdat kiezers per stemlocatie het stembureau kunnen kiezen met de kortste wachtrij. Het gebruik van hun identiteitskaart is immers voldoende om te kunnen stemmen.

Om de verdeling van de kiezers over de verschillende stembureaus enigszins gelijk te houden, kan op de uitnodigingsbrief vermeld worden waar zich het meest nabije stemlokaal bevindt, of in welk stemlokaal de kiezer bij voorkeur gevraagd wordt zijn stem uit te brengen, naar analogie met de facultatieve vermelding om zich tussen twee bepaalde tijdstippen te gaan aanmelden. Maar de kiezer blijft vrij in zijn keuze van het stemlokaal en van het tijdstip waarop hij gaat stemmen (binnen de openingsuren van de stembureaus).

Het voorstel is dat het Agentschap Binnenlands Bestuur een proefproject opzet in een aantal Vlaamse gemeenten voor de verkiezingen van 13 oktober 2024, met het oog op een veralgemening in 2030. Er moet ermee rekening gehouden worden dat dergelijk project een belangrijke digitale component inhoudt waarbij een uitgebreide functionele en technische analyse vereist is, evenals een risico-inschatting. Er moet ook een afdoende volmachtprocedure uitgewerkt worden en een terugvalplan ingeval van calamiteit.

10. ALTERNATIEVEN VOOR STEMMEN PER VOLMACHT

Er wordt een onderzoek uitgevoerd door het Steunpunt bestuurlijke vernieuwing naar alternatieve stemwijzen voor de doelgroep van de volmachtregeling. We denken hierbij aan online stemmen, stemmen per brief of alternatieve vormen. Het onderzoek toetst de technische en juridische haalbaarheid, e-veiligheid en het geheim van de stemming. Het Steunpunt stelt hiervoor een klankbordgroep samen die divers is samengesteld en waarbij ten minste een selectie van burgemeesters in dienen te zetelen. Het Steunpunt rapporteert hiervoor aan de Vlaamse regering uiterlijk midden 2022

3. BESTUURLIJKE IMPACT

A. BUDGETTAIRE IMPACT VOOR DE VLAAMSE OVERHEID

De goedkeuring van deze visienota houdt geen enkel financieel of budgettair engagement in.

De softwaretoepassingen die nodig zijn om de indiening van de voordrachtsakten verder te digitaliseren, evenals voor de digitale indiening van de verkiezingsuitgaven, de bekendmaking van de stemresultaten per stembureau en het proefproject zullen vanzelfsprekend een budgettaire impact hebben, maar er is verdere analyse nodig om daarover realistische schattingen te kunnen maken.

B. ESR-TOETS

Niet van toepassing.

C. IMPACT OP HET PERSONEEL VAN DE VLAAMSE OVERHEID

Geen impact.

D. IMPACT OP DE LOKALE EN PROVINCIALE BESTUREN

In rubriek 9.6 wordt voorgesteld om de presentiegelden voor de stem- en telbureaus te verhogen tot 50 euro per lid. Overeenkomstig artikel 261, §2, 1° van het Kiesdecreet komen de presentiegelden volledig ten laste van de provincies.

4. VERVOLGTRAJECT

Het is de bedoeling dat de lokale en provinciale verkiezingen van 13 oktober 2024 worden georganiseerd op basis van de verbeterde regelgeving. Opdat alle betrokken actoren (de lokale en provinciale besturen, de partijen, de kandidaten, de kiezers en de verantwoordelijken bij de organisatie van de verkiezingen) zich daar zo goed als mogelijk zouden kunnen op voorbereiden, en evenzeer vanuit democratisch oogpunt, zou de verkiezingsregelgeving, met inbegrip van de uitvoeringsbesluiten,

volledig klaar moeten zijn, minstens een jaar voor de verkiezingsdag, dat wil zeggen in september 2023. In het licht hiervan is het volgende implementatietraject aangewezen:

- een voorontwerp van decreet wordt uiterlijk in oktober 2022 aan de Vlaamse Regering voor principiële goedkeuring voorgelegd;
- een ontwerp van decreet wordt uiterlijk begin 2023 aan het Vlaams Parlement ter bespreking voorgelegd (met het oog op stemming in 2023).

5. VOORSTEL VAN BESLISSING

De Vlaamse Regering beslist:

1. haar goedkeuring te geven aan het bijgaande ontwerp van visienota "voorbereiding van de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 2024" en met de erin vervatte principes;
2. de Vlaamse minister, bevoegd voor Binnenlands Bestuur, Bestuurszaken, Inburgering en Gelijke Kansen, te gelasten de voormelde visienota in te dienen in het Vlaams Parlement;
3. de Vlaamse minister, bevoegd voor Binnenlands Bestuur, Bestuurszaken, Inburgering en Gelijke Kansen, te gelasten uitvoering te geven aan de voormelde visienota.

De goedkeuring van bijgaande visienota houdt geen enkel budgettair of financieel engagement in.

De Vlaamse minister van Binnenlands Bestuur, Bestuurszaken, Inburgering en Gelijke Kansen,

Bart Somers